

Jan Brzechwa (15 sierpnia 1898 w Żmerynce - 2 lipca 1966 w Warszawie)

*Ten poeta z ukraińskiej Żmerynki
nie miał życia słodkiego jak landrynki,
a bajki słodkie
jak piernik z miodkiem,
po dziś dzień bawią chłopców i dziewczynki.*

(ebs)

Jan Brzechwa, właściwie Jan Wiktor Lesman, ps. Szer-Szeń, Inspicjent Brzeszczot - polski poeta pochodzenia żydowskiego, autor wielu znanych bajek i wierszy dla dzieci, satyrycznych tekstów dla dorosłych, a także tłumacz literatury rosyjskiej.

Urodził się 15 sierpnia 1898 [1] w Żmerynce. Był wnukiem warszawskiego księgarza i wydawcy Bernarda Lesmana, a przy tym młodszym o 20 lat kuzynem (po stronie ojca) poety Bolesława Leśmiana, który wymyślił pseudonim artystyczny Lesmana: Brzechwa (nawiązanie do części strzały), "*Pomyśl jakie to piękne: opierzona części strzały*".

Z Brzechwą i Leśmianem spokrewniony był także Antoni Lange, poeta, intelektualista i esteta. "*Sami artyści i ani jednego lichwiarza, od którego można by pożyczyć trochę pieniędzy!*" - narzekał na rodzinę Bolesław Leśmian.

Jan Brzechwa młodość spędził na Kresach Wschodnich, podróżując ze swą rodziną. Jego ojciec, Aleksander, był inżynierem kolejowym. Brzechwa ukończył Zakład Naukowo-Wychowawczy Ojców Jezuitów w Chyrowie, a następnie, po przyjeździe do Warszawy - Wydział Prawa Uniwersytetu Warszawskiego.

Jednocześnie z zapisaniem się na studia wstąpił do 36 Pułku Piechoty Legii Akademickiej i jako ochotnik uczestniczył w latach 1920-1921 w wojnie polsko-bolszewickiej, za co go odznaczono.

Po demobilizacji w 1920 i rozpoczęciu studiów prawniczych zaczął dorabiać jako autor tekstów satyrycznych oraz piosenek i skeczy. Współpracował wówczas z takimi znanymi kabaretami, jak m.in.: *Qui Pro Quo*, *Czarny Kot* czy *Morskie Oko*. Posługiwał się najczęściej pseudonimami Szer-Szeń zaczerpniętym z tytułu znanej powieści Ethel Lilian Voynich, oraz Inspicjent Brzeszczot.

Z zawodu był adwokatem. Rodowe brzmienie nazwiska Jan Wiktor Lesman zachował jako prawnik. W latach 1924-1939 był radcą prawnym ZAiKS-u. Był specjalistą w dziedzinie prawa autorskiego, które wybrał jako specjalizację studiów.

Jako specjalista prawa autorskiego reprezentował w sądzie m.in. Zenona Przesmyckiego („Miriamą”) w sprawie toczącej się przeciwko poecie Tadeuszowi Piniemu, który poprzez wydanie edycji dzieł Cypriana Kamila Norwida bez zgody właściciela praw autorskich, Przesmyckiego, naruszył jego prawa do spuścizny po Norwidzie.

W 1926 ogłosił tom poezji "Oblicza zmyślane". Pierwszy tomik wierszy dla dzieci - "Tańcowała igła z nitką" wydano w 1938 (w tym tomiku znalazły się takie popularne do dziś wiersze, jak: "Pomidor", "Żuraw i czapla" czy też "Na straganie").

<https://www.youtube.com/watch?v=8WVHYUBURss>

Rok po wydaniu pierwszego tomu z wierszami dla dzieci, w 1939 wydano tom "Kaczka Dziwaczka" (m.in. wiersze: "Znaki przestankowe" i "Sójka").

W 1926 ożenił się po raz pierwszy, z Marią Sunderland, wnuczką siostry ojca. Kiedy w sierpniu 1928 przyszła na świat ich córka Krystyna, formalnie byli jeszcze małżeństwem, choć poeta romansował już z Karoliną Lentową z domu Meyer, która miała zostać jego drugą żoną. Porzucenia "wspólnej kuzynki, ślicznej Marysi" nie mógł mu wybaczyć Leśmian, co przyczyniło się do kilkuletniego zerwania stosunków rodzinnych. Krysia zobaczyła ojca mając prawie dziewięć lat, właśnie na pogrzebie Bolesława Leśmiana.

Na lata II wojny światowej przypada jeden z najważniejszych okresów twórczości bajkopisarza - napisał on w tym czasie takie utwory, jak m.in. "Akademia pana Kleksa" czy "Pan Drops i jego trupa". Dwie książki kontynuujące Akademię... ("Podróże pana Kleksa" i "Tryumf pana Kleksa") napisał kolejno w 1961 i w 1965.

Po II wojnie światowej Brzechwa powrócił do zawodu prawnika, był m.in. radcą prawnym w Spółdzielni Wydawniczej „Czytelnik”; jednocześnie działał aktywnie w PEN Clubie.

W latach 50. XX w. pisał socrealistyczne wiersze propagandowe, gloryfikujące partię (do której sam nie należał) i ustrój socjalistyczny (np. „Marsz”, „Głos Ameryki”). W latach późniejszych nie angażował się w twórczość polityczną, uchodził za biernego kontestatora ustroju.

W 1964 roku podpisał list pisarzy polskich, protestujących przeciwko listowi 34, wyrażając protest przeciwko uprawianej na łamach prasy zachodniej oraz na falach dywersyjnej rozgłośni radiowej Wolnej Europy, zorganizowanej kampanii, oczerniającej Polskę Ludową.

Brzechwa był zaprzyjaźniony z Janem Marcinem Szancerem, autorem licznych ilustracji do jego tekstów.

Tłumaczył z języka rosyjskiego, m.in. utwory A. Puszkina, Siergieja Jesienina i W. Majakowskiego.

<https://www.youtube.com/watch?v=jkGT3wYyAP0>

Zmarł 2 lipca 1966 w Warszawie. Został pochowany na Cmentarzu Wojskowym na Powązkach.

Jarosław Iwaszkiewicz, na ogół powściągliwy w wyrażaniu pochwał o kolegach literatach, dwa tygodnie przed śmiercią Jana Brzechwy napisał o nim:

"Ów pogodny ton, który Jan Brzechwa potrafił zachować przez całą swoją twórczość, wywołuje na twarz młodych i starych pogodny i wdzięczny uśmiech na sam dźwięk jego nazwiska. Same tytuły jego książeczek ('Kaczki Dziwaczki', 'O lisie Witalisie', 'Pchła Szachrajka') wywołują już obraz jakiejś szczęśliwej krainy, gdzie dobroć i zabawa - goście tak rzadcy - podają sobie ręce, aby dać nam przeczucie wiecznego dzieciństwa, które byłoby prawdziwym szczęściem. Móc udzielic się w radości, nieosiągalne marzenie - urzeczywistnia się tylko w książkach." ("Życie Warszawy", 19/20.6.1966)

<https://www.youtube.com/watch?v=1z5uw2KJIE4>

I wdzięczna Wiktoria Gąbka we fragmencie wiersza "Na straganie":

<https://www.youtube.com/watch?v=Jg5ltCekEZc>